

BELÇİKA MODASININ YÜKSELİŞİNDE SANATSALLAŞTIRMA KAVRAMININ ROLÜ*

Şakir ÖZÜDOĞRU*

ÖZET

Belçika'nın Antwerp kentinden bir grup moda tasarımcısının 1990'larda Londra Moda Haftası'na katılmaya başlamasıyla, Belçika'nın uluslararası moda ortamında adı duyulmuş, bu kent de Londra, Milano, Paris gibi bir moda kenti olarak anılmaya başlanmıştır. Antwerpli genç tasarımcıların dünya çapında tanınması devlet kurumlarının, sanat ve tasarım okullarının ve özel kültür organizasyonlarının ilişki içinde olduğu bir ağ çerçevesinde gerçekleşmiştir. Kurumların yanında müzeler, alışveriş merkezleri, butikler gibi kentin kamusal alanları da bu süreçte etkin olarak kullanılmıştır. Antwerp'in bir moda kenti olarak yükselişinde sanatın, özellikle Avant-garde sanatın önemli bir rolü vardır. Fransız sosyal kuramcı R. Shapiro, "sanat" olmayan bir şeyin sanata dönüştürülme sürecini "sanatsallaştırma" kavramı çerçevesinde ele almaktadır. Sanatsallaştırma sürecine dâhil olan her nesne, eylem, olgu ve kurumun değeri artmakta, daha önce kültürel bir biçim olarak algılanmayan oluşumlar sürecin sonunda kültürel bir biçim kazanmaktadır. Bu çalışmada Antwerpli moda tasarımcılarının yükselişinde sanatsallaştırma kavramının hangi kurumlar aracılığıyla nasıl işlev gördüğü ele alınacak, kurumlar ve kişiler arasındaki ilişkiler bu kavram çerçevesinde incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Belçika Modası, Sanatsallaştırma, Avant-garde, Avant-garde Moda, Moda Kenti.

ROLE OF THE ARTIFICATION CONCEPT IN RISING OF THE BELGIUM FASHION

ABSTRACT

In the 1990s, a group of young fashion designer from a Belgium city, Antwerp started to exhibit their works in London Fashion week; in this way Belgium made a name in the international fashion world, and Antwerp was recognized as a fashion city like other fashion cities such as London, Milan, and Paris. Acknowledgement of young fashion designers from Antwerp in the international fashion world accrued in a frame of a web which connects formal institutions, art and design schools and private cultural organizations. Beside these institutions, public spheres of the city such as museums, shopping centers and boutiques were effectively used during this process. Also, art, especially avant-garde art had an important role in rising of Antwerp as a fashion city. French social theoretician R. Shapiro discusses the concept of "artification" as a process that is transforming anything which is not art into art. Any object, act, phenomenon and institution included by artification process get an additional value and at end of that process, formations which were not perceived as cultural forms gain cultural values and become cultural forms. This study aims to discuss how the concept of artification functions through institutions in rising of young fashion designers from Antwerp, and investigate relations between institutions and individuals.

Keywords: Belgium Fashion, Artification, Avant-garde, Avant-garde Fashion, Fashion City

Giriş: 1990'lardan itibaren Belçika'nın ismi özellikle Antwerpli tasarımcılar sayesinde sıkça duyulmaya başlanmıştır. Belçika modasının yükselişinde Antwerp'in belediye meclisi, kent konseyi, turizm ofisi gibi kent aktörlerinin yanında Flaman Moda Akademisi ve Antwerp Kraliyet Akademisi Moda Tasarımı Bölümü gibi eğitim kurumlarının ve bağımsız tasarımcıların ortak bir plan çerçevesinde bir araya gelmesinin önemi büyüktür. 1980'lerin sonundan günümüze kadar olan bu süreci Fransız sosyal bilimci R. Shapiro'nun 'sanatsallaştırma' kavramı çerçevesinde ele almak mümkündür. Belçika modasının yükselişinin incelenmesi Antwerp'in nasıl bir moda kenti haline geldiğinin de incelenmesi olduğu gibi, Antwerp benzeri az nüfusa sahip olan kentler için de bir model oluşturmakta yardımcı olacaktır. 'Sanatsallaştırma' kavramı 'sanat olmayan bir şeyin' sanata dönüştürülme süreci olarak tanımlanabilir. Sanatsallaştırma sürecine tabi olan nesne, eylem ya da olgu, daha önce herhangi bir kültürel ya da sanatsal bir biçime sahip olmasa da ya da popüler kültür kategorisinde ele alınsa da, sürecin sonunda kültürel ve sanatsal değeri artmakta ve nihayetinde yüksek kültüre ait bir biçim olarak algılanmaktadır (Shapiro, 2004). D. Crane sanatsallaştırma kavramının çeşitli etkinlikler aracılığıyla işlev kazandığını belirtmektedir. D. Crane (2008: 9)'in sıraladığı etkinlikler şu şekildedir: 1. Etkinliğe katılan aktörlerin tiplerini, özellikle, eğitim seviyelerini, sosyal statülerini, sanatsal bilgi ve ilgilerini, kültürel bilgi düzeylerini ve halkla kurdukları ilişkilerdeki özgürlüklerini değiştirmek, 2. Kültürel üretimlerin karakteristiklerini değiştirerek sanatla kurdukları bağları arttırmak, 3. Okullar, müzeler, galeriler, kuruluşlar ve ticari organizasyonlar gibi organlar ve bu organların içinde kültürel etkinliğin değerini arttıracak programlar yaratmak. 4. Kültürel organizasyonlarda ve devlet organlarında kültürel biçimin algısını değiştirmek, özellikle, etkinliği müzelerin ve galerilerin koruması altında olmaya ve bursların finansal desteğine ve diğer devlet organlarının ve kurumlarının burslarını almaya layık olan bir kültürel miras biçimi olarak sınıflandırmak.

Belçika'nın çöken tekstil endüstrisini diriltmeye yönelik olarak 1983 yılında hazırlanan tekstil planından günümüze kadar olan süreçte gerçekleştirilen etkinlikler yukarıdaki dört unsuru da kapsamaktadır.

* Bu çalışma, Akdeniz Üniversitesi G.S.F. Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü tarafından 08-10 Ekim 2012 tarihleri arasında düzenlenen "1. Uluslar arası Moda ve Tekstil Tasarımı Sempozyumu"nda bildiri olarak sunulmuştur.

* Arş. Gör., Anadolu Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Moda Tasarımı Bölümü, sharcho@gmail.com.

Belçika Modasının Yükselme Süreci: 1970'lerde yaşanan kriz sonucu yok olacak seviyeye gelen Belçika tekstil endüstrisi, hükümetin yenilikçi ve yaratıcı çözüm yolları araması sonucunda; tekstil üretimini modernize edecek teknolojilerin kullanılması ve Belçika modasını tanıtabilecek kimi etkinlikler yapılmasını içeren bir tekstil planı yürürlüğe konmuştur. Tekstil planı dâhilinde, Belçika Tekstil ve Konfeksiyon Enstitüsü kurulmuş, Fashion is Belgian/Moda Belçikalı'dır isimli bir kampanya başlatılmış ve bu kampanya çerçevesinde Belçikalı moda tasarımcılarının ürünlerini halka tanıtmak için bir dergi yayımlanmaya başlamıştır. Bunların yanı sıra Golden Spindle/Altın İğ isimli bir yarışma düzenlenmiştir. Altın İğ'de başarı gösteren altı moda tasarımcısı Belçika Hükümeti'nin desteği ile 1986 yılında düzenlenen Londra Moda Haftası'na katılmış, moda basınında ses getirmiştir. Ann Demeulemeester, Dirk Bikkembergs, Dirk van Saene, Dries van Noten, Marina Yee ve Walter van Beirendonck daha sonra Antwerp Altılısı olara adlandırılacaktır (Klaver, 2010). Tekstil planı sayesinde genç tasarımcılar, devlet kurumları ve medya Belçika modasının tanınırlığı için seferber edilmiştir. Bir süre sonra Moda Belçikalı'dır kampanyası yeni yetişen moda tasarımcıları için yetersiz gelmeye başlamış, giderek gelenekleşmiş, avangart modayı dışlamıştır. Bunun üstüne genç ve yenilikçi moda tasarımcıları, 1988 yılında Belçika Avangart Modası (BAM) isimli bir dergi çıkararak bu derginin etrafında toplanmışlardır. BAM, deneysel tiyatrodan güncel koreografiye, çağdaş sanattan müziğe birçok disiplini bir araya getiren bir platform işlevi görmüştür (Gimeno Martinez, 2007). Antwerp'in 1993'te Avrupa Kültür Başkenti seçilmesi, gözleri Antwerp'e çevirmiştir. Antwerp '93'ün amacı kentin çağdaş sanat ve moda etrafında şekillenen bir kültür turizmi merkezi haline getirmek olarak belirlenmiştir. Antwerp '93 etkinlikleri süresince moda, sanat, klasik müzik, tiyatro yüksek kültür ürünleri ile bir arada sunulmuş, tüketimden soyutlanarak kültürel ve sanatsal bir alanda izleyici ile buluşmuştur (Klaver, 2010).

Antwerp '93 etkinlikleri kapsamında yapılan Moda '93 etkinliklerinin koordinatörü ve Kraliyet Akademisi Moda Tasarımı Bölümünde öğretim elemanı olan Linda Loppa'ya göre Moda '93 etkinliklerinin amacı sadece kıyafetleri ön plana çıkarmak değil, moda tasarımcılarının diğer yaratıcı disiplinlerle işbirliği içinde ürettikleri eserlerin sergilenmesi ve sergilenen koleksiyonların zanaat değerlerinin ötesinde, bu koleksiyonların arkasında yatan fikirlerin vurgulanmasıdır (Gimeno Martinez, 2007). Antwerp '93, Avrupa'nın ilgisini kentin üstüne çekmiş, kentin suları, restoranları ve ünlü ressam Rubens'ten gelen üne çağdaş sanat ve moda da dair olumlu izlenimleri de eklemiştir. 1997 yılında Antwerp'in kültürel etkinliklerini organize etmek için Antwerpen Open isimli bağımsız ve ticari amaç gütmeyen bir organizasyon kurulmuştur. Aynı yıl Antwerp'in bir moda kenti olarak varlığını güçlendirmek, gerekli kültürel birikimi sağlamak ve yapılan etkinliklerin ekonomik, sosyal ve düşünsel kısımlarıyla ilgilenmek için Flaman Moda Enstitüsü kurulmuştur. Flaman Moda Enstitüsü kentin kültürel dokusuna modanın dahil edilebilmesi için kente müdahale eden çeşitli etkinlikler organize etmiştir. 1998 yılında düzenlenen Vitrine '98 profesyonel moda tasarımcılarının ve Antwerp Kraliyet Akademisi Moda Tasarımı Bölümü öğrencilerinin yer aldığı, kentte bulunan butiklerin vitrinlerine çeşitli yerleştirmelerin yapıldığı böyle bir etkinliktir. Vitrine '98 kapsamında ünlü moda tasarımcılarından, moda tasarımı öğrencileri ile birlikte kentin popüler butiklerine çeşitli yerleştirmeler yapmaları istenmiştir. Tüketim mekânlarının bir kısmının moda tasarımcılarının yerleştirilmeleri ile birer galeriye dönüştürülmesi sanat alanı-tüketim alanı ayrımını bulanıklaştırdığı gibi, moda ürünlerini de tüketimden kopararak sanatsal bir aura ile donatmıştır. Flaman Moda Enstitüsü üyesi Gerdi Esch Vitrine '98 etkinliği ile sanat ve moda arasındaki bağlantının altını çizmek ve kentin dolaşım güzergahına müdahale ederek, genellikle boş zaman uğraşı olarak nitelendirilen modayı entelektüel bir zemine çekmek istediklerini belirtmiştir (Gimeno Martinez, 2007).

2000'lerin başında kent aktörlerinin bir araya gelerek gerçekleştirdikleri iki proje, Antwerp'in bir moda kenti olarak uluslararası bir üne kavuşmasında ve bu üne devam ettirmesinde hayati öneme sahiptir. Bu projelerde ilki, Antwerp Ticaret Odası, Antwerp Belediyesi, Antwerp Turizm Departmanı ve Flaman Moda Enstitüsü'nün bir araya gelerek 2002 yılında açılışını yaptıkları ModeNatie isimli binadır. ModeNatie, Antwerp Kraliyet Üniversitesi Moda Tasarımı Bölümü'nü, Flaman Moda Enstitüsü'nü ve bir moda müzesini (MoMu) kapsayan bir binadır. Klaver'e göre, ModeNatie'nin amacı eğitimi, araştırmayı ve arşivlemeyi temsil etmek, yanı sıra güncel koleksiyonları sergileyerek eğitim ve gerçeklik arasında bir köprü kurmaktır (Klaver, 2010). Diğer bir proje ise, modanın ticari yanına en az dikkat çekecek şekilde kültürel bir organizasyon olarak tasarlanan Mode2001 etkinlikleridir. Mode2001'de moda haftaları ya da bireysel tasarımcı tanıtımları gibi basına yapılan gösterilere yer verilmemiş, Antwerp modasının aşağıdaki özelliklerine dikkat çekilmek istenmiştir (Verbergt, 2008: 6): 1. Antwerp ve Flamanlar için modanın kendi kendini temsil edeceği turistik bir koz elde etmek. 2. Antwerp ve Flamanların yenilikçi, yaratıcı bir şehir/bölge olarak uluslararası temsilini güçlendirmek. 3. Modanın kültürel yanını açığa çıkarmak. Modayla bir kimlik, Mode2001 ile Antwerp'in kültürel kimliğini sunmak.

Mode2001, Antwerp'te modanın kentin kültürel ve sanatsal dokusunun bir parçası olduğunu göstermek için oldukça etkili olmuştur. Proje kapsamında, dört büyük sergi gerçekleştirilmiştir. Dirk van Saene'nin küratörlüğünde gerçekleştirilen "2 Kadın" isimli sergide, modada yenilikçilikleri ile tanınan iki kadının, Coco Chanel ve Rei Kawakubo'nun tasarımlarından yola çıkılarak kadınlık kavramı ele alınmıştır. Diğer bir sergi olan Duygular'da 100 tanınmış sanatçı, fotoğrafçı ve tasarımcıya üretimlerini yaparken duygularının nasıl bir rol oynadığı sorulmuş, cevaplar video kamera ile kayda alınmış ve kayıtlar şehrin polis merkezinde sunulmuştur. Değişim isimli sergide ise kronolojik bir düzenleme ile tarihöncesi dönemlerden günümüze insanlığın bedenini değiştirmek için başvurduğu döme, korse, yaralama gibi beden modifikasyonu unsurlarının etnik, etik, estetik yanları sorgulanmıştır. Son sergi olan Radikaller'de Scheldt nehrinin kıyısına uluslararası tanınırlığı olan moda tasarımcılarının ürettiği moda görselleri yerleştirilmiştir. Mode2001 kapsamında yapılan etkinlikler Antwerp modasının kültürel kimliğine vurgu yapmış, kentin uluslararası arenada yenilikçi ve yaratıcı olarak bilinen imajını güçlendirmiştir. Aynı zamanda bir boş zaman etkinliği olarak değerlendirilen giyim ve aksesuar alışverişi, modanın kültürel bir alana taşınmasıyla entelektüel bir olgu hâline getirilmiştir. Antwerp'in bir moda kenti olarak karakterize edilmesinde Vitrine '98 etkinliğinde ilki düzenlenen ve bundan sonra gelenekleşen Antwerp Fashion Walk/Antwerp Moda Yürüyüşleri de önemli bir yer tut-

maktadır. Vitrine '98'in tanıtım kitapçığına kentteki sanat merkezleri, alışveriş noktaları ve eğlence mekânları işaretlenmiş, turistler buralara yönlendirilmiştir. Vitrine '98'in ardından, Antwerp Turizm Ofisi bugün de hâlâ düzenlenen, kentin sanat müzelerini, mimari yapıları ve moda merkezlerini birleştiren turlar düzenlenmeye başlamıştır. Örneğin bir rota Güzel Sanatlar Müzesi'nden başlamakta, Antwerp Altılısı'ndan biri olan Ann Demeulemeester'in butik dükkânında devam etmekte, oradan Fotoğraf Müzesi'ne ve Güncel Sanatlar Müzesi'ne geçmekte; Belçikalı ünlü mimar Bob van Reeth'in mimari eserlerini dolaşarak genç Belçikalı tasarımcıların mağazalarına ulaşmaktadır (Gimeno Martinez, 2007). Moda Yürüyüşleri, şehrin sanat ve ticari mekânlarını bir rota üstünde birleştirerek ticari ürünleri ve sanat ürünlerini ayıran çizgiyi esneklemiştir. Müzelerle aynı rotalarla gezildiklerinde Belçikalı Avant-garde tasarımcıların butik mağazaları da birer müze ya da sanat merkezi gibi algılanmaya açık hale gelmektedir. Ayrıca, Antwerp Turizm Ofisi'nin hazırladığı kılavuzun sonunda bu tasarımcıların mağazalarının adreslerine ve biyografilerine de yer verilmiş, sıradan tüketim ürünlerinin satıldığı yerlerle onların tasarımlarının sergilendiği ve satıldığı dükkânlar birbirinden ayrılmıştır. Böylece moda kentin ekonomik, sanatsal, kültürel, sosyal ve kamusal kimliğinin ayrılmaz bir parçası kılınmıştır. Antwerp'in kent aktörlerinin ve tasarımcılarının bir araya gelmesi sonucu yukarıda ortaya koyulduğu gibi 1970-1980'lerde çöken tekstil endüstrisi, hazırlanan tekstil planı ile kalkındırılmıştır. Sözü edilen süreç tekstil üretimini ve tüketimini sadece ekonomik alana ait bir unsur olarak değil, kentin kültürel kimliğini bir parçası olarak yeniden inşa etmiş, uluslararası bir üne kavuşturmuştur. Bu yanıyla Belçika, özellikle Antwerp modasının yükselişi, R. Schapiro'nun ortaya koyduğu "sanatsallaştırma" kavramının eksiksiz bir örneğini oluşturmuştur.

Sonuç Yerine "Bir Sanatsallaştırma Modeli Olarak Belçika Modası": Modanın Antwerp'in kültürel kimliğinin ayrılmaz bir parçası haline gelmesi sanatsallaştırma kavramının bir modelini oluşturmaktadır. Kent aktörlerinin, tekstil sektörünün, bağımsız tasarımcıların ve organizasyonların bu süreçte üstlendikleri ödevler ve aldıkları roller sayesinde Antwerp uluslararası ölçekte tanınan bir Avant-garde moda merkezi hâline gelmiştir. Yukarıda değinilen D. Crane'in sanatsallaştırma kavramı için sıraladığı dört karakteristik özelliği bu süreç içinde gözlemek mümkündür. Bu özelliklerden birincisi olan, etkinliğe katılan aktörlerin entelektüel bilgi ve sosyal konularını değiştirip güçlendirme işlevini Antwerp Kraliyet Akademisi'ne bağlı Moda Tasarımı Bölümü ve Flaman Moda Enstitüsü üstlenmiştir. ModeNatie'nin kurulması kentte üretilen modanın sanatsallaştırılması sürecinde önemli bir adım olmuştur. İçinde eğitim veren bir kurum olan Moda Tasarımı Bölümü'nü, kültürel ve ekonomik ilişkilerle ilgilenen Flaman Moda Enstitüsü'nü, çağdaş ve tarihi eserlere aynı anda yer veren bir moda müzesinin ve moda tasarımı hakkında bütün kaynaklara ulaşılacak bir kitabevini bulunduran bina, Antwerp'te üretilen modanın sembolik kanıtı olmuştur. Antwerp'in bir moda kenti hâline gelmesi sürecinde sadece doğrudan moda tasarımı alanıyla ilgili aktörler yer almamıştır, bunların yanında onlara lojistik, maddi destek ve tanıtım olanakları sağlayan diğer kurumlar da bu sürece katkı sunmuştur. Belediye Meclisine bağlı bir devlet organı olan Antwerp Turizm Ofisi, Flaman Moda Enstitüsü ile birlikte çalışarak uluslararası etkinliklerin koordinasyonunda ve tanıtılmasında önemli roller üstlenmiştir. Yanı sıra Moda Yürüyüşlerini düzenleyerek kentin kültürel, ticari, sanatsal noktalarını birbirine bağlamıştır. Turizm Ofisi'nin yanında diğer iki kamusal organ ise maddi destek sağlayan Antwerp Federasyonu ve Antwerp Topluluğudur. Antwerp modasının yükselmesi sürecinde eğitim kurumlarından yönetim mercilerine; tekstil üretimini de içine alan moda sektöründen, imaj ve tanıtımdan sorumlu olan organizasyonlarına kente yer alan kamusal ve özel kurum ve kuruluşlar aynı çatı altında toplanmıştır. Bu etkin katılımın sonucunda kent uluslararası moda dünyasında Avant-garde moda ile tanımlanmaya başlamıştır. Belçika modası, özelinde Antwerp modası, sanatsallaştırma kavramı için bir model oluşturmaktadır. Antwerp'in nüfus ve yüzölçümü bakımından ele alındığında küçük olması hem kurumlar arası ilişkileri kolaylaştırmış, hem üniter olarak kent dokusuna müdahale edilmesini olanaklı kılmış hem de sadece ekonomik kazançla yönelik projelerin dışında Avant-garde tasarımcıların yetişmesine ve Avant-garde yöntemler kullanılmasına olanak sağlamıştır. Antwerp'in bir moda kenti hâline gelme süreci dünyanın diğer kentleri için bir model sunması açısından önemini ve canlılığını korumaktadır.

KAYNAKÇA

- Crane, D. (2008). "Fashion and Art: Unravelling a Complex Relationship", Fashion and Art Conference, Milano: Universita Cattolica del Sacro Cuore.
- Gimeno Martinez, J. (2007). "Selling Avant-garde: How Antwerp Became a Fashion Capital (1990-2002)", Urban Studies, 44(12): 2449-2464.
- Klaver, M. (2010). Fashion Cities and the Urban Regime Theory, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tilburg: Tilburg University, Faculty of Social and Behavioural Sciences, Master Leisure Studies.
- Shapiro, R. (2004). "The Aesthetics of Institutionalisation: Breakdancing in France", Journal of Arts Management, Law and Society, 33: 316-335.
- B. Verbergt, The Making of Mode2001 Landed-Geland, Merz, Antwerpen Open VZW, Antwerp, Belçika, 2008, p. 6.